

'Ik leer woorden gewoon uit mijn hoofd'

Taalleerders reflecteren over hun leerstijl

Hoe beter leerlingen zich bewust zijn van hun eigen aanpak bij het leren van een vreemde taal, des te groter de kans op succes. Dit idee staat centraal in cognitieve benaderingen van taalleerprocessen. In een onderwijsproject aan een mbo, het Modelyceum in Amsterdam, is getracht studenten bewust te maken van hun aanpak bij het leren van een vreemde taal. Daarbij zijn enkele suggesties beproefd die onlangs door Piepho (1998) zijn gedaan in het kader van een Europees portfolio-project. Dit artikel beschrijft ervaringen die zijn opgedaan bij de uitvoering van deze lessenserie. De lessen zijn gegeven door Thomas Schullian, één van de auteurs van dit artikel.

Petra: Ik wil gewoon Duits kunnen spreken, dus leer ik woorden uit mijn hoofd.

Fatima: Ik heb van u nog nooit een woordenlijst met basiszinnen voor beginners gekregen en u moet ook veel meer de naamvallen bespreken.

Leonie: Maar wij zitten hier om over onze leerstijl te praten – en niet over wat de leraar moet doen.

Leerderstypen en leerstijlen

Een gangbare omschrijving van het begrip 'leerstijl' luidt als volgt: een leerstijl is een in de persoonlijkheid verankerde, stabiele neiging om op een bepaalde manier met informatie om te gaan. Iedere taalleerder heeft bij het leren een eigen aanpak. Wat dat kan betekenen, blijkt uit het hierboven geciteerde lesfragment. Hier botsen meningen over hoe talenonderwijs eruit moet zien. Het fragment is afkomstig uit een onderwijsproject met zeven vierdejaarsstudenten aan het Modelyceum te Amsterdam. Het project omvatte vier lessen van 45 minuten, gewijd aan het thema *Wie lernst du Deutsch?* In het eerste lesuur beantwoordden de studenten een vragenlijst over hun leerstijl. In het tweede lesuur werd een gesprek op een beurs (videoregistratie) beluisterd. In het derde lesuur bereidden de studenten een rollenspel voor. Afgesloten werd het project in het vierde lesuur met een presentatie van de resultaten voor de hele klas. Tijdens het project hielden de studenten een

logboek bij, bedoeld om hen te helpen bij het registreren van hun eigen leerervaringen. De deelname aan het onderwijsproject was vrijwillig.

Bij het opzetten van de lessenserie hebben wij ons door de volgende overwegingen laten leiden.

- Leerders kunnen hun leerbekwaamheid verbeteren wanneer zij zich bewust worden van hun eigen leerstijl en deze – indien zij dat nodig vinden – heroverwegen en herstructureren. Bij ervaren MVT-leerders houdt dit onvermijdelijk in dat vaste denkpatronen, leerwijzen en routines moeten worden gewijzigd.
- Leerders kunnen zich tijdens de les bewuster worden van hun leerstijl door met elkaar te praten over hun manier van leren en werken en deze met elkaar te vergelijken.
- Leerders moeten leren open te staan voor andere manieren van leren en werken dan die ze gewend zijn. Doordat de studenten ervaringen over hun aanpak uitwisselen, ontdekken zij hun eigen sterke en zwakke kanten, evenals de voor- en nadelen van de werkwijze van hun medestudenten.

In dit onderwijsproject hebben wij een door Piepho (1998) gepubliceerde vragenlijst over het thema *taal leren* gebruikt. In de lijst kunnen leerders aangeven welke uitspraken op hen van toepassing zijn. Voorbeelden van items uit de lijst zijn:

- leren vind ik makkelijk, als ik heb begrepen met welk doel ik iets moet leren;
- ik begrijp gedrukte informatie beter als ik de tekst hardop lees;
- ik begrijp gesproken teksten het best als ik er met iemand over kan praten;
- ik leer woorden het best als iemand mij overhoort.

Omdat we de kans niet zo groot achten dat leerders zich enkel en alleen door het invullen van de vragenlijst bewuster worden van hun aanpak, hebben we hen feedback gegeven op hun antwoorden. De feedback had de vorm van een puntenberekening waarin we, in aansluiting op Ellis & Sinclair (1989), drie leerderstypen onderscheiden: een analytisch, een communicatief en een flexibel type. De leerders in het project kregen dus op grond van hun individuele antwoorden te horen welk type leerder zij zijn. Daarnaast kregen zij leertips die passen bij hun leerderstype. Wij geven nu eerst de beschrijving van de leer-

derstypen, zoals wij ze aan de studenten hebben voorgelegd. Daarna gaan we in op de vragenlijst, de puntenberekening en de leertips.

- *Analytisch type.* Je zoekt naar feiten. Je wilt graag nauwkeurig werken en weinig fouten maken. In samenwerking met anderen ben je vermoedelijk wat minder geïnteresseerd.
- *Communicatief type.* Je leert door vallen en opstaan. Het lijkt wel alsof je talen zonder veel moeite kunt leren. Het liefst gebruik je talen in het directe contact met andere mensen. Grammaticaregels zijn niet je sterkste kant en daarvoor interesseer je je ook minder.
- *Flexibel type.* Je hoort bij geen van de twee bovengenoemde typen. Klaarblijkelijk gebruik je verschillende manieren van leren - afhankelijk van wat je moet doen en afhankelijk van de situatie.

Om te kunnen achterhalen tot welk leerderstype de zeven studenten horen, hebben wij zestien van de honderdzes items van Piepho's vragenlijst uitgekozen waarvan wij aannemen dat ze telkens bij een analytisch respectievelijk communicatief leerderstype passen. Zo zijn er enerzijds items geselecteerd die vragen naar een voorkeur voor uitleg, leren via regels, leren voor een repetitie e.d.. Van leerlingen die hoog scoren op dit itemcluster nemen we aan dat zij behoren tot een analytisch leerderstype. Anderzijds hebben we items geselecteerd die vragen naar een voorkeur voor creativiteit, het gebruikmaken van de taal voor communicatieve doeleinden, spontaneïteit, samenwerking e.d. Van leerlingen die hoog scoren op dit itemcluster nemen we aan dat zij behoren tot een communicatief leerderstype. Leerlingen die ongeveer even hoog scoren op beide clusters rekenen we tot een derde categorie: het flexibele leerderstype. Daarbij moet overigens wel aangetekend worden dat niet statistisch is nagegaan of de items per cluster daadwerkelijk hoog met elkaar correleren.

Vragenlijst

Omcirkel de nummers van de uitspraken waar je het mee eens bent.

- 1 Ik leer het best als ze mij precies uitleggen waar het om gaat en als ik dat precies heb begrepen.
- 2 Ik leer het best als ik samenwerk met anderen.
- 3 Ik leer het best als ik duidelijke aanwijzingen en regels krijg.
- 4 Leren vind ik makkelijk als ik voor een repetitie moet leren.
- 5 Ik leer grammatica het best als ik met voorbeelden kan oefenen.
- 6 Ik gebruik graag mijn fantasie.
- 7 Ik heb bij het leren duidelijkheid nodig.
- 8 Ik leer talen door ernaar te luisteren.
- 9 Ik heb bij het leren veel beweging en afwisseling nodig.
- 10 Het stoort mij als iemand mij telkens verbetert.
- 11 Ik leer het best als ik luister naar woorden in gesprekken.
- 12 Ik leer het best als ik woorden voor een repetitie moet leren.
- 13 Ik leer het liefst alleen.
- 14 Ik vind tabellen handig.
- 15 Ik begrijp gesproken teksten het best als ik er met iemand over kan praten.
- 16 Ik begrijp een leestekst het best als ik hem vertaal.

De toewijzing aan een van de drie leerderstypen gebeurde met behulp van de volgende puntenberekening.

Puntenberekening

Geef aan welke nummers je in de vragenlijst hebt omcirkeld. Tel het totale puntenaantal op.

1	2
3	5
4	6
7	8
12	9
13	10
14	11
16	15

Totaal omcirkeld:

Totaal omcirkeld:

Een leerder die bijvoorbeeld acht items in de linker kolom omcirkelt, hoort bij het analytische leerderstype. Ook wie overwegend links omcirkelt (bijvoorbeeld 6 x), hoort bij dit type. Iemand die in beide kolommen een (bijna) gelijk aantal (bijvoorbeeld links 5x en rechts 4x) omcirkelt, is een flexibele leerder.

We gaan ervan uit dat flexibiliteit in de aanpak bij het leren van vreemde talen tot betere resultaten leidt dan een starre, eenzijdige voorkeur voor één bepaalde benadering (cf. Augias 1999: 'Het waardevolste wat je een leerling dus mee kunt geven is een groot en gevarieerd aanpakrepertoire'). Daarom krijgen leerlingen met een extreme voorkeur voor ofwel een analytische dan wel een communicatieve aanpak de leertip om ook eens naar een andere aanpak te kijken. Zonder dat de studenten gedwongen werden hun leerstijl te veranderen, bood het project hen gelegenheid zichzelf te observeren op hun aanpakrepertoire en dit te vergelijken met anderen.

Lesuur 1 – Werken met de vragenlijst

In het eerste van de vier lessen in het project vulden de studenten de vragenlijst in en gingen zij met behulp van de puntenberekening na bij welk leerderstype (analytisch, communicatief, flexibel) ze horen. Daaropvolgend kregen ze leertips die bij hun leerderstype passen. De leertips zijn ontleend aan Ellis & Sinclair (1989, 8v.).

Leertips voor analytische leerders

Blijf niet steken in theorie en grammaticaregels. Er is nou eenmaal lang niet voor alles een kant en klare regel. Het gaat niet alleen om kennis van de taal maar ook om het gebruik ervan. Zoek het gesprek, bijvoorbeeld met Duitstalige toeristen. Misschien helpt het ook als je af en toe samenwerkt met een communicatief ingestelde klasgenoot.

Leertips voor communicatieve leerders

Probeer regelmatig tijd vrij te maken om te leren. Besteed ook meer tijd aan grammaticaregels en gebruik ze ook vaker. Daarnaast kun je af en toe eens een grammatica- of woordenschatoefening maken.

Waarschijnlijk moet je ook wat kritischer naar je zelf kijken. Als je je eigen fouten beter opmerkt, kun je ook doelgericht werken aan het voorkomen van fouten.

Leertips voor flexibele leerders

Niet iedere leerder hoort zonder meer bij een van de twee hierboven beschreven leerderstypen. Dat geldt ook voor jou. Lees daarom de beschrijving van de twee andere typen hierboven. Misschien herken je jezelf (min of meer) in beide typen. Dit kan je helpen erachter te komen wat jouw sterke kanten zijn en wat je nog kunt verbeteren in je werkwijze bij het leren van talen.

Het eerste lesuur is afgesloten met een groepsge-sprek. De ideeën van de studenten liepen nogal uiteen. Over het geheel genomen konden zij zich goed herkennen in het leerderstype waartoe zij volgens de vragenlijst behoorden. Er kwamen twee tendensen naar voren: aan de ene kant leerders die bereid waren hun leerstijl te veranderen (ik wil altijd te snel werken, ik moet meer op de grammatica letten) aan de andere kant studenten die categorisch weigerden iets aan hun leerwijze te veranderen.

Eén studente merkte het volgende op: 'Iedereen heeft zijn eigen leerstijl ontwikkeld, dat zou de docent niet moeten proberen te veranderen.' Een andere student zei: 'Ik ben van mening dat ik mijn leerstijl niet meer hoeft te veranderen omdat ik in al die jaren dat ik hier op school zit een leerstijl heb ontwikkeld die bij mij past.' Dergelijke uitspraken laten iets zien van de stevigheid van eenmaal verworven leerrou-tines. En naarmate leerroutines steviger verankerd zijn, wordt het moeilijker hierin door middel van strate-gietraining verandering aan te brengen.

Bij andere studenten daarentegen leverde meteen al het eerste lesuur verschuivingen op in de opvattingen over het eigen leren. Zo schreef bijvoorbeeld een studente die aanvankelijk het nut van reflectie op haar leerstijl betwijfelde achteraf in haar leerdossier: 'Door te praten over je leerstijl kan iedereen zelf zijn beste manier van leren ontdekken. Nu heb ik geleerd bewuster over mijn leerstijl na te denken. Voordat ik ga leren, denk ik na over wat ik eigenlijk moet leren en hoe ik dat het beste kan aanpakken.'

Lesuur 2- Video-opname van een beursgesprek

Het tweede lesuur bestond uit drie fases: oriëntatie, uitvoering en reflectie.

Oriëntatiefase

De oriëntatiefase bereidde de studenten voor op het kijken naar een video-opname van een beursgesprek. In deze fase maakten de studenten, aan de hand van richtvragen, aantekeningen in trefwoorden (bijvoor-beeld: 'Welke functie heeft een beurs? Welke beurzen ken je? Hoe gedraag je je op een beurs?'). Ook verza-melden zij taalmiddelen die tijdens een gesprek op een beurs gebruikt kunnen worden. De voorkennis van de leerders is geactiveerd doordat zij de middel-ste kolom van de volgende tabel moesten invullen.

Kun je dit allemaal in het Duits zeggen?

Gesprekssituatie	Hoe zeg je dat?	Wat hoor je op de video?
Begroeten		
Jezelf voorstellen		
Vragen hoe het gaat		
Zeggen, dat het druk is		
Naar nieuwtjes vragen		
Interesse in samenwerking tonen		
Levertermijn bespreken		
Korting aanbieden		
Zeggen dat je eerst terug moet bellen...		

Bij de groepsbespreking van de tabel kwamen ook sociaal-culturele dimensies aan bod. Zo ontstond bij-voorbeeld spontaan een gesprek over aspecten als: de juiste manier om iemand aan te spreken (*du* of *Sie?*), een gesprek beginnen (meteen spijkers met koppen slaan of eerst *small talk?*) en non-verbale gedragcodes als bijvoorbeeld handen geven, mimiek en gebaren-taal.

Uitvoeringsfase

In de uitvoeringsfase bekeken en beluisterden de stu-denten een video-opname van een beursgesprek en vulden daarbij de rechterkolom van de bovenstaande tabel (*Wat hoor je op de video?*) in. Wij geven een voor-beeld van een door de studenten ingevulde tabel:

Gesprekssituatie	Hoe zeg je dat?	Wat hoor je op de video?
Begroeten	<i>Guten Tag, ...</i>	?
Vragen hoe het gaat	<i>Wie geht es *mit Ihnen?</i>	<i>Wie geht es Ihnen?</i>
Zeggen dat het druk is	<i>*Er sind viele Leute</i>	<i>Wir haben viel zu tun.</i>
Naar nieuwtjes vragen	<i>Haben Sie die *neuste Sachen?</i>	<i>Haben Sie interessante Neuigkeiten gesehen?</i>
Interesse in samen-werking tonen	<i>Ich bin sehr interessiert *in zusammenarbeiten.</i>	<i>Ein Angebot über eine mögliche Zusammenarbeit, das wäre sehr interessant für uns.</i>

* = talig incorrect

Door de kolommen met elkaar te vergelijken, konden de studenten hun taalkennis controleren, corrigeren en uitbreiden.

Reflectiefase

De reflectiefase bestond uit een groepsge-sprek aan de hand van vijf vragen. Het kwam tot een levendige uitwisseling tussen de studenten waarbij de docent de gespreksleiding op zich nam. Wij geven hier de richtvragen met voorbeelden van antwoorden uit het gesprek:

1. Wat wilde je bereiken? Wat heb je gedaan om dat

te bereiken?

Fatima: 'Wij hebben erover nagedacht welke zinnen wij in bepaalde gespreksituaties kunnen gebruiken. Die wisten wij zo ongeveer uit ons hoofd (maar niet foutloos).'

2. Is het gelukt?

Sofia: 'Ik heb altijd moeite met letterlijk vertalen. Ik heb (zoals in het Nederlands gebruikelijk) "Wie geht es mit Ihnen?" opgeschreven. Dat "mit" moet ik weglaten.'

Ellen: '... of alleen „Wie geht's?" zeggen.'

3. Hoe weet je of het gelukt is?

Janelle: 'Door te vergelijken.'

Willem: 'Wij hebben ons eerst de situatie voorgesteld en toen met onze praktische ervaringen vergeleken. Je leert veel van je eigen fouten en je wordt ermee geconfronteerd.'

4. Wat leer je hiervan voor een volgende keer?

Leonie: 'Ik kan uitdrukkingen opschrijven, die ik hoor.'

Mijn fouten kan ik verbeteren door vaker te spreken.'

Barbara: 'Ik wilde bijvoorbeeld zinnen altijd woordelijk uit het Nederlands naar het Duits vertalen. Dat werkt niet.'

Lesuur 3 – Voorbereiding van een rollenspel (gesprek op de beurs)

In dit lesuur bereidden de studenten een beursgesprek voor, eerst in tweetallen en vervolgens in viertallen. Door deze werkvorm konden de studenten problemen en voordelen van samenwerkend leren ervaren en beoordelen (*Wat doe ik het liefst alleen, wat doe ik graag met anderen samen?*). Ook dit lesuur bestond uit een oriëntatie-, uitvoerings- en reflectiefase.

Oriëntatiefase

De oriëntatiefase bestond uit vier stappen:

Stap 1 (tweetallen)

De studenten schreven in trefwoorden op wat zij tijdens een beursgesprek wilden bespreken. Eén student merkte in deze fase op dat ze nu kon laten zien wat ze zojuist bij het werken met de video had geleerd.

Stap 2 (tweetallen)

Hier overlegden de studenten samen, welke vragen zij van hun gesprekspartner in het beursgesprek verwachtten en wat zij daarop konden antwoorden. Zij maakten aantekeningen in trefwoorden. Deze taak werd als een herhaling opgevat en leverde geen bijzondere moeilijkheden op. Eén studente zei achteraf over dit lesgedeelte: 'Door het opschrijven van trefwoorden heb ik het gesprek niet uit mijn hoofd geleerd; het verliep spontaan. Ik heb hiervan geleerd, dat het gebruik van trefwoorden bij de voorbereiding uitstekend werkt.'

Stap 3 (viertallen)

De studenten vergeleken in dit lesgedeelte hun trefwoorden bij het gespreksverloop aan de hand van de volgende vragen: Welke vragen/antwoorden zijn hetzelfde? Waar zijn er verschillen? Als er verschillen zijn: welke vragen/antwoorden zijn beter?

Stap 4 (klassikaal)

In dit gedeelte werd de samenwerking besproken. Eén studente, Janelle, die in de eerste les ontdekte dat zij een analytisch type is, met een voorkeur voor

individueel werken, meende nu: 'Ik heb ontdekt, dat ik door samen te werken betere oplossingen kan vinden. Ik heb ook geleerd, dat ik niet altijd aan mijn eigen ideeën moet vasthouden.' Op de vraag bij wat voor opgaven het zinvol zou kunnen zijn samen te werken, denken de studenten voornamelijk aan het schrijven van brieven.

Uitvoeringsfase

In deze fase voerden twee studenten het beursgesprek op (rollenspel), de rest van de studenten luisterde en gebruikte daarbij een tabel met twee kolommen (zie hierna). In de linkerkolom noteerden ze tijdens het luisteren problemen die hen opvielen.

Reflectiefase

In de reflectiefase na afloop van het rollenspel is besproken, wat voor oplossingen er voor de moeilijkheden zijn. Deze oplossingen werden in de rechterkolom van de tabel geschreven. We laten hier een uitsnede uit het werkmateriaal zien.

Problemen bij het rollenspel	Mogelijke oplossingen
De twee waren niet serieus en lachten te veel.	Nog eens op nieuw beginnen.
1 Sofia vergeet de klant een stoel aan te bieden.	1 De klant altijd een stoel aanbieden.
2 Willem (de klant) gaat zonder gevraagd te worden zitten.	2 Hij had moeten vragen of hij mag gaan zitten.
Sofia kende het woord Farbe niet.	Zij had het woord kunnen omschrijven, bijvoorbeeld: <i>grüner Stoff</i> of <i>Wollen Sie lieber blau oder grün?</i>

Eén studente, Leonie, schreef aan het eind van het project over dit lesgedeelte in haar leerdossier: 'Dit lesuur was voor ons erg leerzaam. Wij moesten samen naar oplossingen zoeken en hieruit de beste kiezen. Zo heb ik ook meer over de taal geleerd.' Een andere studente, Barbara, schreef hierover: 'Door te werken met de tabel heb ik doelgericht moeten luisteren. Ik heb wel wat geleerd van de fouten die ik tijdens het rollenspel heb gemaakt en van de dingen die goed gingen. Door de nabespreking heb ik de presentatie van het beursgesprek voor de hele klas beter kunnen voorbereiden. Ik heb nu niet meer het gevoel, dat ik Duits toch niet kan leren; ik kan het leren en ik weet nu ook beter op welke manier ik daaraan kan werken.'

Lesuur 4 – Presentatie aan de klas

In het vierde lesuur voerde heeft de experimentele groep haar rollenspel voor de hele klas op. Deze les had mede ten doel de klas te informeren over de stappen die in het project zijn gezet om het rollenspel voor te bereiden. Evenals de voorafgaande lessen bestond ook dit lesuur weer uit drie fasen: oriëntatie-, uitvoerings- en reflectiefase.

Oriëntatiefase

Als warming-up voor de presentatie is de klas eerst geïnformeerd over de resultaten van de verschillende stappen in de drie voorafgaande lesuren van het project. Om hen hierbij actief te betrekken, kregen de studenten de volgende tabel. Daarin konden zij elke leeractiviteit een cijfer geven. Het criterium daarbij was, of ze de leeractiviteiten bij voorbaat zinvol en effectief vonden met het oog op het doel (leren, hoe je een beursgesprek kunt voorbereiden).

Leerstap	Geef een cijfer
Wij hebben ...	
er over nagedacht welke woorden en zinnen wij voor een beursgesprek nodig hebben.	
naar een video gekeken.	
onze woorden en zinnen met de video vergeleken.	
erover nagedacht wat wij hiervan geleerd hebben.	
een rollenspel voorbereid en taalmiddelen in trefwoorden opgeschreven.	
mogelijke vragen van de gesprekspartner opgeschreven en passende antwoorden bedacht.	
trefwoorden in de groep besproken. (Welke verschillen zijn er? Wat is hetzelfde?)	
een rollenspel opgevoerd.	
moeilijkheden opgeschreven.	
naar een oplossing van de problemen gezocht.	

Een studente uit het project, Petra, vulde hier de docentrol en lichtte de leeractiviteiten toe. Zij schrijft hierover achteraf in haar leerdossier: 'De klas lijkt niet echt geïnteresseerd te zijn. Ik word zenuwachtig en voornamelijk boos. Het spreken word steeds moeilijker en ik weet niet meer wat ik moet zeggen, helemaal niet tegenover deze groep die zo ongeïnteresseerd naar mij kijkt. Ik geef het woord aan Leonie en houd mijn mond.'

Ook Sofia doet mee met het geven van uitleg over het project: 'Ons doel was het een beursgesprek te voeren. Dat is gelukt, omdat wij intensief naar een voorbeeld op een video hebben gekeken.' Zij verklaart verder: 'Wij hebben in deze drie lesuren veel geleerd: sommigen leren door het opzoeken van woorden in het woordenboek - anderen praten gewoon maar en weer anderen leren door over het gesprek te praten. Door het bekijken van video's en het luisteren naar een rollenspel kun je veel leren. Dat is dus bij iedereen verschillend.' Sofia's bijdrage laat zien, dat zij heeft begrepen, dat leerprocessen en leerwijzen individueel getint zijn. Bij haar is een van de doelen van het experiment bereikt.

Uitvoeringsfase: Rollenspel voor de klas opvoeren

In dit gedeelte voerden de deelnemers aan het project hun beursgesprek op. De medestudenten werd gevraagd, problemen op te schrijven, die hen tijdens de presentatie van het beursgesprek opvielen en over mogelijke oplossingen na te denken. Deze aantekeningen dienden later bij de nabespreking als werkmateriaal.

Reflectiefase

In deze fase bespraken de studenten problemen die hen waren opgevallen. Hieronder volgt een aantal door de docent verzamelde opmerkingen van de studenten in deze fase.

Problemen bij het rollenspel	Oplossingsvoorstellen door de klas
Sofia wist niet hoeveel korting ze kan geven.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Bereid je op vragen van de klant voor! 2 Informaties over het product klaar hebben liggen, bijvoorbeeld een prospectus.
Willem was zijn kaartje vergeten en moest daarom zijn adres op een blaadje schrijven.	Erover nadenken wat je allemaal moet meenemen, resp. kaartje meenemen.
Begroeting was niet correct: a) <i>Hallo</i> in plaats van <i>Guten Tag</i> b) <i>Wie geht es *mit Ihnen?</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1 De volgende keer meteen <i>Guten Tag</i> zeggen. 2 Eerst glimlachen en afwachten wat de ander gaat zeggen. 3 Zoals bij het telefoneren <i>mit</i> weglaten (<i>Petra</i> in plaats van <i>mit Petra</i>). Dus: <i>Wie geht's Ihnen</i> in plaats van <i>*mit Ihnen</i> zeggen. 4 Liever formeel zijn.
Sofia was vergeten een stoel aan te bieden en Willem ging zonder gevraagd te worden zitten..	De verkoper moet een stoel aanbieden: <i>Setzen Sie sich, bitte</i> . De klant kan vragen: <i>Darf ich mich setzen?</i> <ol style="list-style-type: none"> 1 Trefwoorden gebruiken.
Idioom: sommige woorden waren onbekend.	<ol style="list-style-type: none"> 2 Goed voorbereiden, bijvoorbeeld woorden opzoeken en leren. 3 Vaker Duits spreken.

De volgende vragen dienden als leidraad bij de nabespreking van de problemen en oplossingsvoorstellen:

- Welke oplossingen worden meermaals genoemd?
- Zijn er verschillen tussen de oplossingsvoorstellen?
- Als er verschillen zijn: welke oplossingen zijn beter?

Het opvoeren van het gesprek werd door de deelnemers aan het project heel verschillend beleefd. Petra bijvoorbeeld was tamelijk gereserveerd: 'Eigenlijk vond ik het een interessante ervaring, maar ik had me door tijdgebrek weinig kunnen voorbereiden. Daardoor werd ik zenuwachtig en onzeker. Zodoende heb ik veel fouten gemaakt. Ik had mij beter moeten voorbereiden.' Sofia daarentegen zei: 'Ik was eigenlijk verbaasd hoe goed het gesprek verliep. Alles ging spontaan en zonder spiekbrieff. Eigenlijk is het heel eenvoudig: denk erover na hoe je moet leren. Dat helpt je om effectiever te leren.'

Afsluiting: leerdossier

Afsluitend legden de deelnemers aan de lessenserie hun leerervaringen vast in een leerdossier. Zo kon-

den de studenten hun vorderingen bij het leren van de vreemde taal waarnemen en tevens zien in hoeverre hun aanpakrepertoire veranderd was (Piepho 1998). Het leerdossier bevatte naast een reflectie op de aanpak van leertaken (geschreven op basis van aantekeningen in het logboek tijdens het project) ook een *Stimmungsbarometer* (vgl. Ellis & Sinclair 1989, 113), waarin de studenten tijdens het project noteerden hoe ze zich bij het leren voelden.

spitze					
prima					
sehr gut					
geht so					
schlecht					
sehr schlecht					
miserabel					
	Woche 1	Woche 2	Woche 3	Woche 4	Woche 5 Ende

De studenten werkten bij het samenstellen van hun leerdossier aan de hand van de volgende leidraad. Je hebt na het invullen van een *vragenlijst* tips gekregen voor het verbeteren van je aanpak bij het leren van een vreemde taal. Heb je je eigen aanpak hierop bekeken?

- Zo ja, wat was het resultaat?
- Zo nee, waarom niet?

Je hebt een *logboek* bijgehouden. Welke ervaringen heb je daarmee opgedaan? In het eerste lesuur heb je het advies gekregen een *Stimmungsbarometer* te voeren. Heb je dat gedaan?

- Zo ja, wat was het resultaat?

- Zo nee, waarom niet?
- Je hebt een *beurgesprek* voorbereid
- Wat wilde je bereiken?
 - Wat heb je gedaan om dat te bereiken?
 - Is het gelukt? Hoe weet je dat?
 - Wat leer je hiervan voor een volgende keer?
- Wat wil jij bij het leren van een vreemde taal ...
- beter kunnen?
 - vaker doen?
 - minder vaak doen?
 - helemaal niet doen?
 - preciezer weten?

Epiloog

Thomas, de docent die deze lessenserie heeft uitgevoerd, beschrijft de uitkomsten van het project vanuit zijn perspectief als volgt: 'Ik zou aan het einde van dit project mijn hele manier van lesgeven opnieuw moeten overdenken. Aan de ene kant heb ik kunnen vaststellen hoeveel goede resultaten ik met dit project bij de deelnemende studenten heb geboekt. Dat zou een reden kunnen zijn om in andere klassen soortgelijke projecten te organiseren. Ook mijn studenten hebben die wens uitdrukkelijk uitgesproken. Aan de andere kant moet ik accepteren dat ik niet al mijn onderwijs op zo'n manier kan geven. Het is een soort onderwijs dat erg verschilt van wat studenten gewend zijn. Als ik mijn hele onderwijsprogramma op zo'n manier zou inrichten, verwacht ik dat studenten gaan vragen om conventionele onderwijsvormen en leerwijzen, om uitlegbare leerstof (grammatica, tweetalige woordenlijsten) en om de gebruikelijke cijfers. Daar komt nog bij dat juist leerders in deze leeftijdsgroep (mbo-studenten) een ingreep in hun manier van leren al gauw als onnodig ervaren. De bereidheid om te veranderen is niet zomaar vanzelfsprekend aanwezig. Maar de goede leerresultaten van dit project hebben me wel aangemoedigd om dit kleinschalige project volgend jaar klassikaal aan te bieden.'

Literatuur

- Augias. De mythe van de maand/februari, in: *Levende Talen*, (1999)537, p. 144.
- Ellis, G., & B. Sinclair, *Learning to learn English. A course in learner training. Learner's book*. Cambridge etc.: CUP, 1989.
- Piepho, H.E., Wie lerne ich am besten? Fremdbewertung und Selbsteinschätzung im Deutschunterricht, in: *Fremdsprache Deutsch (Heft 19 Benoten und Bewerten)*, 1998, p. 27-31.

Peter Bimmel (1950)

studeerde Duitse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam en promoveerde in maart 1999 aan de Universiteit Utrecht op een proefschrift over training en transfer van leesstrategieën. Sinds 1990 werkzaam als vakdidacticus moderne vreemde talen bij het Instituut voor de Lerarenopleiding (ILO) van de UvA.

Thomas Schullian

werd in 1964 in Duitsland geboren en voltooide in 1991 een studie Duitse letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Sindsdien werkt hij als docent Duits aan het Modelyceum in Amsterdam. Richt zijn onderwijs op interne differentiatie, de ontwikkeling van autonomie van de leerling en training van leerstrategieën.